

บทที่ 2

การเตรียมคดีก่อนนำขึ้นสู่ศาล

ตอนที่ 1

บททั่วไป

สืบเนื่องมาจากเหตุเมื่อลูกความมาติดต่อให้เป็นทนายความว่าต่างแก้ต่างให้ ก่อนที่จะนำคดีไปสู่ศาล ทนายที่ไม่ประมาทต้องรู้จักเตรียมคดี การจะชนะคดีนั้นนอกจากพยานหลักฐานดีแล้ว ทนายต้องเตรียมตัวอย่างดีด้วย ในเบื้องต้นนี้จำเป็นจะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าการเตรียมคดีคืออะไร เตรียมอย่างไร

การเตรียมก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล หมายถึง การเตรียมข้อเท็จจริง หลักฐานทั้งพยานบุคคลและพยานเอกสารรวมถึงวัตถุพยานอื่นๆที่จะทำให้วินิจฉัยเบื้องต้นได้ว่าคดีควรจะดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องอย่างไร

เหตุผลที่ต้องเตรียมคดีสืบเนื่องมาจากบุคคลที่เข้ามาติดต่อทนายอาจเป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือมีความเดือดร้อนอย่างแท้จริงที่จะต้องพึ่งความยุติธรรม เช่น ถูกหลอกหลวง ถูกโกง ถูกกล่าวหาโดยปราศจากมูลความจริง และในทางกลับกันอาจมีผู้ที่ไม่สุจริตแต่ประสงค์จะอาศัยทนายเป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความเดือดร้อน แกล้งฟ้องร้อง กล่าวหาคนอื่นให้เสียชื่อเสียงหรือเรียกร้องเงินทอง เช่น สาวใช้กล่าวหาขี้ขี้ความผิดให้ชายผู้เป็นนายจ้างว่าล่วงละเมิดทางเพศตนเพื่อหวังเรียกร้องทรัพย์สินเงินทอง (Blackmail) ถ้าได้สอบข้อเท็จจริง ทนายความก็จะได้ทราบในเบื้องต้นว่าผู้เข้ามาใช้บริการเป็นสุจริตชนหรือไม่ ซึ่งเป็นเรื่องช่วยในการตัดสินใจว่าควรจะรับเป็นทนายหรือไม่ ประการใด

เครื่องมือในการเตรียมคดี

ทนายความใช้ “การสอบสวน” เป็นเครื่องมือในการเตรียมคดี โดยอาศัยการสอบสวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากลูกความเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาว่าเป็นคดีอะไร เช่น คดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีอื่นๆ และลูกความผู้นั้นอยู่ในฐานะอะไร เช่น ฐานะโจทก์ จำเลย หรือผู้ร้อง ฯลฯ เป็นต้น

ที่มาของข้อเท็จจริง

แหล่งที่มาของข้อเท็จจริง ปกติจะได้อาจมาจากแหล่งสำคัญๆ 4 ประการ กล่าวคือ

1) ได้จากตัวความ โดยการสอบสวนจากตัวความโดยละเอียดรอบคอบทุกแง่มุม ทั้งนี้ ทนายความควรจะแจ้งให้ตัวความทราบและเข้าใจว่าไม่ควรปิดบังอำพรางความจริง หรือบิดเบือนข้อเท็จจริง เพราะจะทำให้การนำข้อกฎหมายมาปรับข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อนไปด้วย จะเกิดผลเสียแก่คดี เสมือนคนไข้ปิดบังอาการของโรคที่แท้จริง มิให้แพทย์รู้ แพทย์ย่อมวินิจฉัยโรคคลาดเคลื่อน แม้จะเป็นแพทย์ผู้เชี่ยวชาญประการใดก็ตาม ย่อมรักษาไม่ถูก

2) ได้จากพยานบุคคล ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องอาจได้จากพยานบุคคลหรือผู้รู้เห็นซึ่งได้แก่ ประจักษ์พยาน พยานบอกเล่า พยานแวดล้อมกรณี รวมไปถึงพยานผู้เชี่ยวชาญหรือพยานผู้ชำนาญการด้วย

3) ได้จากพยานเอกสาร พยานเอกสารนี้ หมายถึงเอกสารที่แท้จริง เช่น นิติกรรมสัญญา ต่างๆ พิณขกรรม บันทึกข้อตกลงต่างๆ ของผู้ตายในคดีมรดก ฯลฯ เป็นต้น

4) ได้จากวัตถุพยาน ข้อเท็จจริงอาจได้จากพยานซึ่งเป็นวัตถุที่หลงเหลือ หรือร่องรอยต่างๆ ที่พอจะใช้พิสูจน์ให้ความจริงได้ เช่น ซากกำแพง หลักแบ่งเขตที่ดินในคดีพิพาทเกี่ยวกับจำนวนเนื้อที่ดิน ร่องรอยการถูกรถยนต์ชน สิวรถยนต์ที่หลุดลอกติดวัตถุที่ถูกรถชน ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น

ในด้านการสอบสวน เมื่อทนายความได้รับเอกสารหรือวัตถุที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ควรจะได้พิจารณาให้รอบคอบ อย่าเพิ่งเชื่อในกรณีมีเหตุสงสัยในเอกสาร เช่น ลายเซ็นชื่อสีน้ำหมึกแตกต่างกัน ควรตรวจสอบ สิ่งเหล่านี้เกิดเป็นมาอย่างไร เพราะว่าการยื่นหรือใช้เอกสารบกพร่องต่อศาล ทนายความอาจกลายเป็นผู้มีส่วนทิ่มในกรณีเอกสารเหล่านั้นฝ่ายตรงข้ามก็มีคู่ฉบับอยู่แล้วแต่เนื้อหาไม่ตรงกัน เป็นต้น เป็นข้อที่ควรระมัดระวังไว้ด้วย

เมื่อสอบข้อเท็จจริงได้สมบูรณ์แล้ว จึงนำข้อเท็จจริงเหล่านั้นมาปรับเข้ากับข้อกฎหมาย เพื่อชี้แจงว่าทนายความควรจะดำเนินคดีประเภทใดต่อไป เช่น ควรฟ้องเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาหรือคดีอื่นๆ ... ฯลฯ ถ้าเป็นคดีอาญาควรฟ้องฐานความผิดใด ถ้าเป็นคดีแพ่งข้อหาหรือฐานความผิดใดจึงจะเหมาะสม ดังนี้ เป็นต้น

โดยสรุป การสอบสวนข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ย่อมเป็นช่องทางให้เกิดแนวโน้มในการตัดสินใจปรับข้อกฎหมายได้ถูกต้อง ข้อสำคัญที่พึงระมัดระวังอย่างมาก คือ เมื่อจะตัดสินใจดำเนินคดี

ในข้อกฎหมายใดควรมีความเข้าใจในข้อกฎหมายนั้นอย่างแท้จริง ถ้ายังเป็นที่ยสงสัยในข้อกฎหมายใด ควรจะศึกษาแนวคำพิพากษาศาลฎีกาประกอบด้วย ถ้าในคำพิพากษาศาลฎีกาไม่มีปรากฏ ก็จำเป็นต้องอาศัยความเห็นของนักนิติศาสตร์ทั่วไปในตำรากฎหมายช่วยเหลือในการวางรูปคดี

ตอนที่ 2

การเตรียมคดีอาญาในฐานะโจทก์

จากการสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นดังกล่าวแล้ว หากพยานหลักฐานมีน้ำหนักหรือมีมูลทางอาญา ทนายต้องเตรียมอย่างคดีอาญา หากหนักไปทางแพ่งก็เตรียมอย่างคดีแพ่งต่อไปจะอธิบายการเตรียมคดีอาญา ซึ่งแบ่งเป็นการเตรียมในฐานะเป็นโจทก์ และในฐานะเป็นจำเลย ดังนี้

ในฐานะเป็นโจทก์

การเตรียมในฐานะเป็นโจทก์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท

- ก) เพื่อเป็นโจทก์ดำเนินคดีเอง
- ข) เพื่อเป็นโจทก์ร่วม

ก) กรณีเพื่อเป็นโจทก์ดำเนินคดีเอง

ในเบื้องต้นทนายความไม่ควรแนะนำให้ลูกความฟ้องร้องคดีอาญาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบีบรัดคู่กรณีฝ่ายตรงกันข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่ไม่มีมูลทางอาญาเลย เช่น ในอดีตก่อนที่มีการแก้ไขกฎหมายความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค (พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2497) ในการกู้ยืมเงินมักจะปรากฏว่าเจ้าหนี้ให้ลูกหนี้เซ็นสัญญากู้ให้เจ้าหนี้อีกถือไว้ โดยลูกหนี้จะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ในสัญญาถูกระบุดอกเบี้ยไว้ตามอัตราที่กฎหมายกำหนด นอกจากนั้นเจ้าหนี้ยังเรียกให้ลูกหนี้ออกเช็คให้เจ้าหนี้อีกถือไว้อีกส่วนหนึ่งด้วย ทั้งๆ ที่ลูกหนี้มอบเช็คให้ไว้โดยมีเจตนาเพื่อประกันหนี้เท่านั้น ต่อมาเมื่อลูกหนี้ผิดนัด เจ้าหนี้ได้ข่มขู่ทนายที่ห่อนศีลธรรมฟ้องลูกหนี้ออกเช็คไม่มีเงินซึ่งมีโทษทางอาญา หากลูกหนี้เกรงจะมีโทษทางอาญาต้องการให้เจ้าหนี้ออนฟ้องคดีเช็ค เจ้าหนี้มักจะบีบบังคับให้ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ตามเช็คพร้อมหนี้ที่ระบุไว้ในสัญญากู้ด้วย ดังนี้ เป็นการกระทำที่ไร้คุณธรรม ทนายความที่ประพฤตินี้น่าจะข่มขู่ได้ว่าตนเป็นเครื่องมือของทุจริตชนอาศัยความรู้กฎหมาย

เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ ถือได้ว่าเป็นการทรยศต่อวิชาชีพ เป็นตัวอย่างซึ่งทนายความที่ดีไม่ควรเอาเยี่ยงอย่าง ดังนี้ เป็นต้น นักศึกษาอาจสงสัยว่าทนายความเช่นนี้มีในวงการด้วยหรือ คำตอบคงเป็นว่ามีแน่นอนและมีจำนวนไม่น้อย เนื่องจากทนายความก็คือปุถุชนคนธรรมดาตนเอง ซึ่งในสังคมคนหมู่มากย่อมมีทั้งคนดีและเลวปะปนกัน ในแวดวงทนายความก็ย่อมมีทั้งดีและไม่ดีปะปนคู่กัน จึงต้องมีบทบัญญัติควบคุมเกี่ยวกับรรยาของทนายดังกล่าว ในการใช้คดีอาญา บิบคู่กรณีนักศึกษาจะเห็นว่าเป็นเรื่องก่อให้เกิดความเสียหายด้วยกันทุกฝ่าย ทำให้คดียืดเยื้อโดยไม่สมควร คดีแพ่งบางเรื่องมีการใช้คดีอาญาบิบรัดกันแตกกิ่งก้านเป็นหลายคดี ทำให้คดีกรงศาล ซึ่งนักกฎหมายที่ดีทั้งหลายไม่ควรแนะนำให้ถูกความกระทำ เช่น คดีพิพาทเกี่ยวกับมรดกของผู้ตาย โจทก์ฟ้องเรียกร้องเอาส่วนแบ่งจากมรดก อ้างว่าผู้ตายทำพินัยกรรมยกให้โจทก์ จำเลยต่อสู้คดีว่าโจทก์ไม่ใช่ทายาทผู้ตาย ไม่มีสิทธิเรียกร้องเอามรดก และพินัยกรรมที่อ้างมานั้นปลอม นอกจากนี้แล้วจำเลยได้ใช้คดีอาญาเป็นเครื่องมือฟ้อง โจทก์ฐานปลอมเอกสารหวังจะให้โจทก์ถอนฟ้องคดีแพ่ง โจทก์เดิมจึงฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาฐานฟ้องเท็จเป็นการตอบโต้ยึดเยื้อกันออกไป ดังนี้ ทำให้เสียภาพพจน์ของทนายความ นักศึกษาคงจะเคยได้ยินถ้อยคำประชดทนายความประเภทนี้ เช่นว่า “คดีต้องสู้กันไปสู้กันมาจนในที่สุดฝ่ายแพ้ต้องคลาน ฝ่ายชนะต้องถือไม้เท้าถูกลมพอมลงทุกที แต่ทนายความอ้วนขึ้น” เป็นต้น คนบางเชื้อชาติถือคติว่า ถ้าไม่จำเป็นจะไม่ดำเนินคดีกัน เช่น คนจีนมีภาษิตว่า “เป็นความกินขี้หมาดีกว่า” ดังนี้ เป็นต้น เพราะฉะนั้น การเป็นทนายความจึงต้องมีคุณธรรมประกอบด้วย อย่าเห็นแก่ประโยชน์จากลูกความจนเกินไป แต่อย่างไรก็ตาม บางกรณีก็ต้องดำเนินคดีอาญาเหมือนกัน เช่น ผู้เสียหายถูกทำร้ายแล้วไปแจ้งความร้องทุกข์ แต่พนักงานสอบสวนไม่ยอมรับแจ้ง หรือรับแจ้งแต่ถ่วงคดีหรือสอบสวนล่าช้าไม่ให้ความเป็นธรรม หรือการสอบสวนเสร็จแล้วพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีความเห็นไม่ควรฟ้องจะด้วยเหตุใดก็ตาม หรือการสอบสวนไม่ตรงกับความเป็นจริง เช่น ผู้เสียหายถูกทำร้ายฝ่ายเดียว แต่พนักงานสอบสวนตั้งรูปคดีเป็นวิวาททำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน หรือถูกทำร้ายจนบาดเจ็บสาหัสพื้นหักเกือบหมดคั้งปากแต่พนักงานสอบสวนว่าบาดเจ็บธรรมดาเล็กน้อย ดังนี้ จำเป็นต้องดำเนินคดีด้วยตนเองโดยผ่านทนายความ เป็นต้น เมื่อลูกความตัดสินใจจะดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาแน่นอนแล้ว ทนายความควรเตรียมคดีโดยสอบถามในข้อสาระสำคัญ ดังนี้

1) ความเป็นผู้เสียหาย

ความเป็นผู้เสียหายนี้ เป็นข้อสาระสำคัญเบื้องต้นที่จะชี้ให้เห็นว่า ลูกความที่มาคิดต่อ นั้น มีอำนาจฟ้องหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ผู้เสียหายตามความหมายของกฎหมายแล้ว ย่อมไม่มีอำนาจฟ้อง ด้วยตนเอง ส่วนอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายนั้นคงจะไปตามนิยามที่ ป.วิ.อาญา บัญญัติไว้ในมาตรา 2 (4) กล่าวคือ ลูกความต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย คือ ไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจหรือร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วย ถ้าหากเป็นผู้รู้เห็นเป็นใจหรือร่วมในการกระทำความผิดนั้นแล้วแม้จะได้รับความเสียหายก็ไม่ใช่ผู้เสียหายตามกฎหมาย ไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา เช่น โจทก์และจำเลยต่างสมัครใจเข้าวิวาททำร้ายกันและกัน โจทก์จึงมีผู้เสียหายตามกฎหมาย ไม่มีอำนาจฟ้องขอลงโทษจำเลยได้ (ฎ.223-224/2513) เป็นต้น

แนววินิจฉัยของศาลฎีกาที่ยกเป็นตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าแม้โจทก์จะได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำของจำเลย เช่น ถูกจำเลยตีศีรษะแตก ฯลฯ ก็ตาม แต่เมื่อโจทก์มีส่วนร่วมในการทะเลาะวิวาท ถือว่าโจทก์มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดกฎหมายด้วย โจทก์จึงเป็นเพียงผู้เสียหายโดยพฤตินัย ไม่ใช่ผู้เสียหายโดย “นิตินัย” โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยในทางอาญา อำนาจฟ้องโดยแท้จริงเป็นของพนักงานอัยการซึ่งเป็นนายแผ่นดิน

ตัวอย่างที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “ไม่ใช่ผู้เสียหาย” ไม่มีอำนาจฟ้อง เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยฉ้อโกงโดยใช้อุบายหลอกลวงโจทก์ว่าจะขายรถครบปดอมให้โจทก์ฯ หลงเชื่อว่าเป็นความจริง จึงจ่ายเงินให้จำเลยไป ความจริงจำเลยไม่มีรถครบปดอมเลย ดังนี้ โจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหาย ไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยฐานฉ้อโกงได้ เพราะข้อตกลงระหว่างโจทก์จำเลยเป็นข้อตกลงที่มีวัตถุประสงค์ผิดกฎหมาย (ฎ.771/2493) โจทก์จำเลยทะเลาะกันต่างคนต่างค่ากันโดยจำเลยค่าก่อน โจทก์จึงค่าตอบ ดังนี้ โจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหาย จะฟ้องว่าจำเลยดูหมิ่นซึ่งหน้าไม่ได้ (78-79/2502) ผู้กู้ที่ยอมตกลงในการกู้ให้เขาเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นไม่ใช่ผู้เสียหายในกรณีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา (ฎ.1281/2503) การที่โจทก์จำเลยต่างขับรถโดยประมาท เป็นเหตุให้รถชนกัน และโจทก์ได้รับบาดเจ็บ เมื่อโจทก์เป็นผู้กระทำการโดยประมาท โจทก์จึงมีส่วนในการกระทำความผิดอาญาด้วย โดยนิตินัยถือไม่ได้ว่าเป็นผู้เสียหาย (ฎ.1604/2508) เป็นต้น

จากตัวอย่างเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ถ้าโจทก์มีส่วนรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดหรือร่วมกระทำความผิดแล้วไม่ใช่ผู้เสียหาย ไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา แต่ความผิดบางประเภทแม้มีผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดก็ตาม ผู้ได้รับความเสียหายก็ไม่มีอำนาจฟ้อง เช่น ความผิดตาม พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ. 2522 ผู้ถูกรถยนต์ชนไม่มีอำนาจฟ้องผู้ขับรถฐานไม่มีใบอนุญาต (ฎ.2096/2530) เอกชนไม่มีอำนาจฟ้องความผิดฐานค้าที่ดินโดยไม่ได้รับอนุญาตอันเป็น

ความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดิน (ฎ.232/2512) ราษฎรไม่มีอำนาจฟ้องความผิดตามพระราชบัญญัติอาชญากรรม (ฎ.191/2531) อำนาจฟ้องเหล่านี้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการโดยเฉพาะ ดังนี้ เป็นต้น

ในกรณีถูกความเป็นผู้เสียหายโดยตรงย่อมไม่มีปัญหาเรื่องอำนาจฟ้อง แต่มิได้หมายความว่าถูกความซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงจะไม่มีอำนาจฟ้องเสียเลยก็หาไม่ แม้มิใช่ผู้เสียหายโดยตรง แต่ถ้าเขามีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายย่อมมีอำนาจฟ้องได้ เช่น “สามีโดยชอบด้วยกฎหมายฟ้องแทนภรรยา” ในกรณีภรรยาถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการฟ้องร้องเองได้ (ป.วิ.อาญา มาตรา 4 วรรคสอง มาตรา 5(2), ฎ.1056/2503) หรือ “ผู้แทนโดยชอบธรรม” หรือ “ผู้อนุบาล” ฟ้องคดีอาญาแทนผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถได้เฉพาะความผิดที่ได้กระทำต่อบุคคลดังกล่าวซึ่งอยู่ในความดูแลของตน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของผู้ที่ความสามารถบกพร่อง (ป.วิ.อาญา มาตรา 5(1), ฎ.563/2517) ในกรณีที่ผู้เสียหายที่แท้จริงเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือมีแต่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ เช่น เจ็บป่วยหรือมีผลประโยชน์ขัดกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้นๆ เมื่อญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องร้องขอต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่นซึ่งยินยอมเป็นผู้แทนเฉพาะคดีนั้นๆ แล้ว “ผู้แทนเฉพาะคดี” ย่อมมีอำนาจฟ้องแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ (ป.วิ.อาญา มาตรา 6) “ผู้มีความสัมพันธ์ในสายเลือด” ผู้เป็นบุพการีของผู้เสียหาย เช่น เป็นบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด หรือผู้สืบสันดานของผู้เสียหาย เช่น ลูก หลาน เหลน ลื้อ ของผู้เสียหาย บุคคลเหล่านี้จะฟ้องคดีอาญาแทนผู้เสียหายที่แท้จริงย่อมกระทำได้ แต่ต้องอยู่ในกรณีที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้เท่านั้น (ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)) หากผู้เสียหายยังสามารถจัดการเองได้ บุคคลเช่นที่กล่าวมาข้างต้นไม่มีอำนาจฟ้องคดีแทน

อนึ่ง ในกรณีผู้เสียหายเป็นนิติบุคคล “ผู้จัดการ” หรือ “ผู้แทนของนิติบุคคล” ย่อมมีอำนาจฟ้องคดีแทนนิติบุคคลผู้เสียหาย เช่น ผู้จัดการบริษัทมีอำนาจฟ้องพนักงานซึ่งชักยอกทรัพย์สินของบริษัท หรือฟ้องผู้ออกเช็คดั่งซึ่งบริษัทเป็นผู้ทรงตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เจ้าอาวาสมีอำนาจฟ้องคดีอาญาซึ่งวัดเป็นผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(3) เป็นต้น

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ตัวผู้เสียหายโดยแท้จริงอาจจะมอบอำนาจให้บุคคลใดบุคคล

หนึ่งเป็นผู้รับมอบอำนาจฟ้องคดีแทน “ผู้ได้รับมอบอำนาจ” ย่อมมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแทนผู้เสียหายได้ เช่น คำถูกขว้ายกขออกทรัพย์สินไป คำมอบอำนาจให้แดงเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาขวาว ดังนี้แดงย่อมมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อขวาวได้

2) อายุความฟ้องร้องผู้กระทำความผิด

ทนายความจะต้องตรวจสอบดูว่า คดีที่ถูกลูกความจะให้ฟ้องร้องนั้นขาดอายุความฟ้องร้องหรือไม่ โดยตรวจสอบจาก ป.อาญา มาตรา 95 ถ้าเป็นความผิดอันยอมความได้ต้องฟ้องคดีภายในอายุความตามมาตรา 96 ด้วยเหตุที่จะต้องฟ้องคดีภายในอายุความ หากคดีขาดอายุความย่อมฟ้องทางอาญาไม่ได้ เรื่องอายุความฟ้องร้องผู้กระทำความผิดนี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้จำเลยไม่ได้ยกขึ้นต่อสู้ไว้ในคดี ศาลมีอำนาจยกอายุความขึ้นเป็นประโยชน์แก่จำเลยโดยยกฟ้องโจทก์ได้ ดังนั้น จึงต้องตรวจสอบให้ชัดเจน

3) เขตอำนาจศาล

เขตอำนาจศาลเป็นสาระสำคัญในเบื้องต้นของการนำคดีเข้าสู่ศาล เพราะทนายความจะต้องนำคำฟ้องไปยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษา ถ้ายื่นผิดศาลๆนั้นย่อมไม่มีอำนาจพิจารณา ศาลอาจไม่รับฟ้องหรือถ้ารับไว้ก็ต้องพิพากษายกฟ้อง (ฎ.7599/2540) ถึงแม้ว่าโจทก์ยังมีสิทธิยื่นฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจได้อีกภายในกำหนดอายุความก็ตาม ก็ทำให้เสียเวลา สิ้นเปลืองแรงงานและค่าใช้จ่าย และที่สำคัญอาจยื่นไม่ทันภายในกำหนดอายุความ ทำให้ลูกความเสียหายได้ เพราะฉะนั้น ผู้เป็นทนายความจึงควรระมัดระวังในประเด็นนี้ด้วย โดยสอบสวนให้แน่ชัดว่าความผิดเกิด อย่างไรหรือเชื่อว่าเกิดในท้องที่ใดและท้องที่นั้นอยู่ในเขตอำนาจศาลใด จะได้ยื่นต่อศาลที่ถูกต้อง ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติหมวด 3 อำนาจศาล ใน ป.วิ.อาญา มาใช้พิจารณาในเรื่องนี้

4) สิ่งที่เป็นสาระสำคัญจำเป็นต้องกล่าวในฟ้อง

เนื่องจากแบบพิมพ์คำฟ้องมีรายการที่จะต้องระบุ ดังนั้น ทนายความต้องสอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงที่จะต้องกรอกลงในแบบคำฟ้องให้ครบถ้วน เช่น ชื่อ นามสกุล อายุของโจทก์ และจำเลย ที่อยู่ของจำเลย เพื่อส่งหมายนัดและสำเนาฟ้อง เชื้อชาติ สัญชาติของโจทก์ จำเลย และรายละเอียดตามที่ ป.วิ.อาญา มาตรา 158 กำหนดให้ต้องมี ทั้งนี้ รวมถึงวัน เดือน ปี เวลาและสถานที่เกิดเหตุไว้ด้วย

นอกจากนี้ควรสอบสวนให้ละเอียดเกี่ยวกับผู้รู้เห็นเหตุการณ์ คือ พยานบุคคลทั้งหลาย ตลอดจนพยานเอกสาร วัตถุพยานตามที่กล่าวไว้ในลักษณะทั่วไปด้วย

5) การดูสถานที่เกิดเหตุ

การดูสถานที่เกิดเหตุจะได้นำไปรวมอธิบายในการเตรียมคดีเพื่อเป็น โจทก์ร่วมซึ่งมีหลัก ทำนองเดียวกัน เมื่อได้ข้อเท็จจริงเช่นว่านี้แล้ว จึงรวบรวมทำเป็นสำนวนนำข้อเท็จจริงไปปรับ ข้อกฎหมายให้ถูกต้องตามหลักที่ได้ศึกษามาแล้ว ตั้งข้อหาหรือฐานความผิดต่อไป

สรุป การสอบสวนควรจะได้พิจารณาถึงฐานะของลูกความว่าเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย หรือไม่ ที่อ้างว่าได้รับความเสียหายนั้นเสียหายอย่างไร ลูกความได้มีส่วนร่วมในการกระทำผิด หรือไม่ รายละเอียดอื่นๆ เช่น วัน เวลา สถานที่เกิดเหตุ อาวุธที่ใช้ เขตอำนาจศาล อายุความฟ้อง ร้อง ฯลฯ เป็นต้น และควรจะได้คำนึงถึงความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา อาทិพนักงานสอบสวน ที่ถูกกล่าวหาว่าไม่ให้ความเป็นธรรมด้วย แล้วนำรายละเอียดเหล่านี้มาเรียบเรียงคำฟ้อง ซึ่งจะได้ ศึกษาต่อไป

ข) กรณีเพื่อเป็นโจทก์ร่วม

หลักการส่วนใหญ่คงทำนองเดียวกับเป็น โจทก์ฟ้องเองดูกัน โดยทนายความควรจะเริ่ม ด้วยการติดตามเรื่องราวตั้งแต่เริ่มมีการกระทำผิด มุ่งประเด็นในข้อเท็จจริงเหล่านี้

1) การแจ้งความของเจ้าทุกข์

ตรวจดูว่ามีการแจ้งความแล้วหรือยัง ถ้ายังก็ให้ดำเนินการแจ้งความร้องทุกข์ ถ้าแจ้งแล้ว ให้ดูว่าแจ้งตรงต่อความผิดที่เกิดขึ้นหรือไม่ มิฉะนั้นจะเป็นผลเสียหายถ้าฝ่ายตรงกันข้ามฟ้องฐาน แจ้งความเท็จ หรือข้อเท็จจริงผิดพลาดศาลอาจยกฟ้องได้

2) การมอบพยานหลักฐานให้พนักงานสอบสวน

การมอบพยานหลักฐานให้พนักงานสอบสวนถูกต้องหรือไม่ หรือได้ช่วยพนักงานสอบสวนติดตามหาของกลางหรือวัตถุพยานนั้นอย่างไร คำว่าพยานหลักฐานนี้ หมายรวมถึงพยาน บุคคล เอกสาร วัตถุ ตัวอย่างคดีทำร้ายร่างกาย วัตถุพยาน เช่น มีด ไม้ อาวุธต่างๆ เป็นต้น

3) การตรวจดูสถานที่เกิดเหตุ

คดีอาญาทุกเรื่องมักเกี่ยวพันกับสถานที่เกิดเหตุ การตรวจสถานที่ๆเกี่ยวข้องกับพยาน บุคคลซึ่งจะต้องให้ปากคำนับว่าสำคัญ เพราะทำให้เข้าใจสภาพข้อเท็จจริงได้ชัดเจนขึ้น เช่น คดี ฉกฉกกรรม ปล้นทรัพย์ การข่มขืนกระทำชำเรา ฯลฯ เป็นมาอย่างไร ก็จัดทำบันทึกไว้ กรณีบุกรุกหรือรถยนต์ชนกัน ก็จะได้จัดทำแผนที่พิพาท แผนที่จุดชน จะได้ช่วยพนักงานสอบสวนให้ได้ ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องที่สุด

ตอนที่ 3

การเตรียมคดีอาญาในฐานะจำเลย

เป้าหมายของการเป็นนายจำเลย

วิชาชีพทนายความถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ภารกิจของทนายจำเลยที่สำคัญ คือ ช่วยศาลหาความจริงในคดีและให้จำเลยได้รับความเป็นธรรมตามผลกรรมที่เขาทำขึ้น โดยเนื้อแท้ของอาชีพทนายความต้องไม่นำความรู้ ความเชี่ยวชาญไปใช้ในการสกัดกั้นไม่ให้ความจริงปรากฏ ดังนั้น ในการทำหน้าที่ทนายจำเลย ในเบื้องต้นทนายความต้องรู้ข้อเท็จจริงว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ถ้าข้อเท็จจริงปรากฏว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดต้องหาทางช่วยเหลือให้พ้นข้อกล่าวหาตามวิถีทางที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น แนะนำไม่ควรเสียเงินทองวิ่งเต้นล้มคดี หากจำเลยกระทำความผิดจริง ทนายความก็ต้องให้ความช่วยเหลือ หมายถึง ช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามความเป็นธรรมพอสมควรกับฐานความผิดตามความเป็นจริง หรือให้เหมาะสมกับ “ผลกรรม” ที่ถูกความได้ทำขึ้น เช่น จำเลยทำผิดฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาแต่กระทำไปเพราะบันดาลโทสะ เนื่องจากผู้ตายข่มเหงจำเลยด้วยเหตุไม่เป็นธรรม จำเลยพิการเป็นนอกรีตขอร้องทานปากซอยบ้านผู้ตายๆเดินเข้าออกซอยมักแกล้งจำเลยเสมอๆโดยเชกสฤษะ เมื่อจำเลยจะกินอาหารก็แกล้งแย่งจานอาหารไปวางไกลๆ ให้จำเลยถ้คร่างกายไปหยิบเอาจาน เป็นที่ขบขันของผู้ตาย ในวันเกิดเหตุผู้ตายแกล้งจำเลยอีก จำเลยโมโหจึงใช้มีดแทงสุ่มๆ ออกไปถูกผู้ตายถึงแก่ความตาย พนักงานสอบสวนตั้งข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาและไตร่ตรองไว้ก่อน หรือข้อเท็จจริงจำเลยเพียงแต่ป็นหน้าต่างเข้าไปหาคนรักซึ่งเป็นลูกสาวเจ้าของบ้าน แต่ถูกตั้งข้อหาและดำเนินคดีฐานบุกรุกทะเลสาบในเวลากลางคืนและพยายามลักทรัพย์ หรือจำเลยได้ทำร้ายผู้เสียหายโดยเจตนาป้องกันสิทธิของจำเลย แต่ถูกตั้งข้อหาและดำเนินคดีฐานพยายามฆ่าผู้อื่น ดังนี้ ทนายความต้องช่วยให้ได้รับโทษตามความเป็นจริง เช่น ตามตัวอย่างข้างต้นให้ถูกความง่อยได้รับโทษฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาแต่มีใช้ลักษณะฉกรรจ์ จำเลยที่ป็นหน้าต่างไม่มีความผิดฐานพยายามลักทรัพย์ จำเลยที่กระทำการโดยป้องกันพอสมควรแก่เหตุ ไม่เป็นความผิด ดังนี้ เป็นต้น ทนายความที่ดีต้องมีคุณสมบัติ ไม่ควรทำสิ่งที่สวนทางกับความถูกต้องเป็นจริง แม้ถูกความจะยากจนหรือร่ำรวย ควรให้ความยุติธรรมทำนองเดียวกัน แม้จำเลยนั้นจะเป็นคดีซึ่งศาลขอแรงทนายความไม่มีค่าจ้างก็ตาม ทนายความจักต้องยึดมั่นในจริยธรรม คือ อำนวยความยุติธรรมให้แก่สังคม ในฐานะทนาย

ความเมื่อตกลงรับเป็นนายแก้ต่างคดีให้กับจำเลยแล้ว ขั้นตอนต่อไปในหน้าที่ของนายจำเลย คือ การเตรียมคดี โดยทั่วไปเมื่อถูกความมาปรึกษาในฐานะที่เขาถูกฟ้องเป็นจำเลยคดีอาญา ฯลฯ ถูกความจะเล่าเหตุต่างๆที่ถูกฟ้อง ตามปกติต้องนำหมายนัดและสำเนาฟ้องในคดีอาญามา ให้ทนายดูด้วย ในการเตรียมคดีก็คงอาศัยการสอบข้อเท็จจริงเป็นหลักทำนองเดียวกับคดีอาญา ทั่วไป แต่ในฐานะจำเลยในคดีอาญา มีหลักสำคัญในการเริ่มต้น ดังนี้

1) ถ้าเป็นคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเอง ดูว่าศาลนัดได้ส่วนบุคคลฟ้อง วัน เวลาใด ถ้าอัยการเป็นโจทก์ก็ดูว่าศาลนัดสืบพยานโจทก์เมื่อใด ทนายความจะได้รู้วัน เวลา ที่ต้องไปศาล ตามกำหนดนัด

2) ตรวจสอบสำเนาฟ้องที่จำเลยนำมาเพื่อจะได้รู้ว่าจำเลยถูกฟ้องฐานอะไร เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น ทั้งนี้จะได้เตรียมสู้คดีได้ถูกต้อง

เนื่องจากคดีอาญาขึ้นสู่ศาลได้ 2 แนวทาง คือ ราษฎรผู้เสียหายฟ้องคดีเองประการหนึ่ง หรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องอีกประการหนึ่ง ดังนั้น ในการเตรียมคดี หลักการไม่ต่างกัน ดังนี้

ก) ราษฎรผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเอง

กรณีราษฎรผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเอง ทนายจำเลยต้องตรวจสอบในเรื่องต่อไปนี้ คือ

1) ความเป็นผู้เสียหาย

ในคดีอาญาผู้เสียหายตามกฎหมายเท่านั้นมีอำนาจฟ้อง ดังนั้น หากโจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหาย ตามความหมายของกฎหมายย่อมไม่มีอำนาจฟ้อง

หนึ่ง แม้จะเป็นผู้ได้รับความเสียหาย แต่บางฐานความผิดราษฎรฟ้องเองไม่ได้ เช่น ความผิดตาม พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ. 2522 รัฐเท่านั้นมีหน้าที่ดำเนินการกับผู้กระทำความผิด ผู้ถูก จำเลยขับรถชนไม่ใช่ผู้เสียหายตามกฎหมาย ไม่มีอำนาจฟ้องฐานขับรถไม่มีใบอนุญาต (ฎ.2096/2530, ฎ.1141/2531) หรือเอกชนไม่มีอำนาจฟ้องความผิดฐานค้าที่ดินโดยไม่ได้รับ อนุญาตอันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดิน (ฎ.232/2512) ผู้ถูกหลอกเงินเพื่อไปทำงาน ต่างประเทศ แต่ไม่มีงานจริงไม่มีอำนาจฟ้องความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ความผิดเหล่านี้เป็น อำนาจของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะ ดังนี้ เป็นต้น

2) เรื่องเขตอำนาจศาล

ศาลที่รับฟ้องนั้นมีอำนาจที่จะพิจารณาคดีดังกล่าวหรือไม่ โดยดูจากชื่อศาลที่ระบุไว้ในคำฟ้องกับสถานที่เกิดเหตุที่ระบุในคำฟ้อง หรือดูจากที่อยู่ของจำเลยว่าอยู่ในเขตอำนาจศาลหรือไม่ หากคดีไม่อยู่ในเขตอำนาจศาล ศาลนั้นย่อมไม่มีอำนาจชำระคดี เช่น จำเลยต้องขังอยู่ในเรือนจำกลางจังหวัดลำปางขณะโจทก์ฟ้องคดีอาญา เรือนจำกลางจังหวัดลำปางจึงเป็นภูมิลำเนาจำเลยตาม ป.พ.พ. มาตรา 47 แต่ ป.วิ.อาญา มาตรา 22 (1) มิได้บัญญัติให้ศาลจังหวัดลำปางเป็นศาลท้องถิ่นที่จำเลยมีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลต้องรับชำระคดีที่โจทก์ฟ้อง แต่ให้เป็นดุลพินิจของศาลจังหวัดลำปางที่จะรับชำระคดีหรือไม่ก็ได้ เมื่อความผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลจังหวัดเชียงใหม่และอยู่ในวิสัยที่โจทก์จะฟ้องจำเลยต่อศาลจังหวัดเชียงใหม่ได้ ทั้งไม่ปรากฏว่าหากมีการชำระคดีที่ศาลจังหวัดลำปางจะมีความสะดวกมากกว่า ศาลจังหวัดเชียงใหม่จึงไม่สมควรให้ศาลจังหวัดลำปางรับชำระคดีที่โจทก์ฟ้องไว้พิจารณา (ฎ.7599/2540) เป็นต้น

3) เรื่องอายุความ

ตรวจสอบว่าโจทก์ฟ้องคดีขาดอายุความหรือไม่ โดยพิจารณาจากวัน เดือน ปี ที่ระบุในฟ้องกับวันเวลาที่เกิดเหตุ ทั้งคู่ว่าคดีนั้นหากเป็นความผิดอันยอมความได้ ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีภายในกำหนดเวลาตามกฎหมายหรือไม่ หากผู้เสียหายร้องทุกข์ก่อนฟ้องต้องบรรยายให้ปรากฏชัดเจนในฟ้องว่าได้ร้องทุกข์ภายในกำหนดเวลาตามกฎหมายแล้ว

4) เรื่องความสามารถในการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้เป็นโจทก์

ตรวจสอบว่าโจทก์มีอำนาจฟ้องเองหรือไม่ หากเป็นผู้เยาว์ไม่อาจฟ้องคดีอาญาเองได้ ต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมดำเนินการแทน เป็นต้น

5) ข้อจำกัดในการฟ้องคดี

ตรวจสอบว่าคดีที่โจทก์ฟ้องนั้นเป็นคดีต้องห้ามฟ้องร้องหรือไม่ เช่น กฎหมายห้ามผู้สืบสันดานฟ้องคดีอาญาบุพการี เป็น “อุทลุม” หรือจำเลยเป็นบุคคลที่กฎหมายบัญญัติห้ามฟ้อง ดังนี้ เป็นต้น

6) รายละเอียดของการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยทำผิด วัน เวลา สถานที่บุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้อง

ตรวจดูว่าจำเลยถูกกล่าวหาอย่างไร คำฟ้องบรรยายครบองค์ประกอบความผิดตามกฎหมายหรือไม่ โดยดูเนื้อหาคำฟ้องประกอบด้วยบทกฎหมายที่โจทก์อ้าง

ข) กรณีอัยการเป็นโจทก์

นอกจากตรวจสอบตามข้อ (ก) แล้ว ผู้เตรียมคดีต้องตรวจสอบเรื่อง“อำนาจการสอบสวน” ว่าคดีที่อัยการนำมาฟ้องนั้นมีการร้องทุกข์ มีการสอบสวนหรือยัง หากมีการร้องทุกข์และมีการสอบสวนแล้ว ดูว่าการร้องทุกข์หรือการสอบสวนนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เรื่องที่นำมาฟ้อง อยู่ในเขตอำนาจของพนักงานสอบสวนนั้นๆ หรือไม่ หากพนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจทำการสอบสวน พนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจฟ้อง ดังนี้ เป็นต้น

การสอบปากคำจำเลย

ไม่ว่าผู้เสียหายฟ้องเองหรืออัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลย กรณีคงต้องสอบปากคำจำเลยเพื่อประกอบการพิจารณาการทำให้การสู้คดี ในเบื้องต้นควรชี้แจงให้จำเลยทราบว่าต้องเล่าความจริงทั้งหมดอย่าได้ปกปิด ส่วนการหาวิธีแก้ไขนั้นเป็นหน้าที่ของทนายจะพิจารณาเอง ต้องเน้นเตือนจำเลยให้รู้ว่าอย่าเอาเรื่องไม่เป็นจริงหรือต่อเติมเสริมแต่งตัดทอนมาเล่าให้ทนายฟัง เพราะจะทำให้แนวทางในการต่อสู้คดีไขว้เขว อาจเป็นผลเสียหายแก่คดีได้ โดยปกติแล้วในชั้นแรก ลูกความมักจะเล่าอย่างบิดๆบังๆ เช่น ปฏิเสธว่าไม่ได้ทำผิดตามฟ้องเป็นเรื่องเขาถูกกล่าวหา แล้วเอาส่วนดีเกี่ยวกับตนเองมาเล่า ส่วนที่ร้ายมักไม่เปิดเผย เช่น อ้างว่าตนเป็นคนใจบุญบริจาคเงินสร้างวัดจนได้เป็นถึงมัคนายก เป็นประธานลูกเสือชาวบ้านเขตโน้นเขตนี้ ปัจจุบันเป็นสมาชิกสภาจังหวัดนั้นจังหวัดนี้ แต่ที่จำเลยเป็นเจ้าของช่องโสเภณี กักขังหญิงสาวไว้รับแขกหากิน หรือค้าของเถื่อน ตนเองกลับปกปิดเสีย ดังนี้ เป็นต้น การที่จำเลยปิดปากไม่พูดถึงความเลวร้ายของตนเอง อาจเป็นเพราะอับอายหรือเกรงว่าทนายไม่ช่วยถ้ารู้ความจริงก็เป็นได้ เรื่องทำนองนี้นักศึกษาวิชาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาและได้มีโอกาสทัศนศึกษางานราชทัณฑ์ไปดูงานในเรือนจำ คงจะเคยได้ยินกับหูตนเอง เมื่อสอบถามนักโทษถึงสาเหตุที่ต้องโทษ ส่วนใหญ่มักจะปฏิเสธว่าเขาไม่ได้ทำผิด แต่ที่ต้องรับโทษเพราะถูกกลั่นแกล้งกล่าวหา ส่วนใหญ่จะตอบด้วยประโยคทำนองเดียวกันว่า“เขาหาว่า...ฯลฯ” ดังนี้ เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น บุคคลที่อยู่ในฐานะทนายความจึงต้องหาทางแก้ไขให้ได้มาซึ่งข้อความจริง ทนายความจึงต้องทำหน้าที่คล้ายพนักงานสอบสวน ต้องใช้จิตวิทยารู้จักเกลี้ยกล่อมให้ลูกความเล่าความจริง เปรียบไปทนายนั้นเสมือนแพทย์ ถ้าคนไข้บอกอาการไม่หมดหรืออำพรางหรือบอกเป็นอย่างอื่น แพทย์ย่อมวินิจฉัยโรคผิดพลาดยากต่อการเยียวยารักษา ให้ยากก็ไม่หาย

ทนายความต้องใช้จิตวิทยาทำให้จำเลยรู้สึกทนายนี้ไว้ใจได้ และถ้าสามารถทำให้ลูกความรู้สึกว่าทนายจะคอยช่วยเหลือหวังดีต่อเขา จะทำให้ลูกความกล้าพูดความจริงยิ่งขึ้น ดังที่เคยศึกษากันมาแล้วว่าถ้าเปรียบทนายความกับแพทย์ ทนายนั้นเสียเปรียบแพทย์ๆมีเครื่องมือวิทยาศาสตร์ตรวจสอบอาการป่วยไข้ ส่วนทนายความไม่มีเครื่องมืออันใดที่จะตรวจสอบเรื่องราวที่ลูกความเล่าให้ฟัง ซึ่งไม่อาจรู้ได้ว่าจริงหรือเท็จ เกินหรือขาด

โดยสรุปการค้นหาเรื่องราวที่เป็นความจริงจากลูกความได้มากเท่าใดก็ยังมีประโยชน์มากเท่านั้น เพราะฉะนั้น ทนายความต้องใช้ไหวพริบ ปฏิภาณ ศิลปะ ชั้นเชิง จิตวิทยามาประกอบการปฏิบัติหน้าที่สอบถามก็เพื่อให้รู้ความเป็นมาว่าลูกความเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ถูกฟ้องอย่างไร ทำไมจึงถูกฟ้องร้อง ที่สำคัญลูกความมิชอบแก้ตัวอย่างไร ให้ลูกความบอกมา ทั้งต้องสอบถามถึงเรื่องพยานหลักฐานต่างๆที่มีอยู่ หรือจะหาได้ในวันข้างหน้า หากเป็นพยานเอกสารก็ต้องขอตรวจดูถึงความถูกต้องและสมบูรณ์ ถ้าลูกความไม่ได้นำมาที่บันทึกนัดให้นำมาให้ดูภายหลัง ถ้าเป็นพยานบุคคล อย่าลืมบันทึกชื่อ นามสกุล อาชีพ ที่อยู่อาศัย ให้ครบถ้วน เพื่อประโยชน์ในการสอบปากคำจะได้ใช้อย่างเป็นพยานในชั้นพิจารณาในโอกาสต่อไป และแม้แต่ลูกความซึ่งเป็นจำเลยก็ควรบันทึกชื่อ นามสกุล วันเดือนปีเกิด อายุ อาชีพ ให้ชัดเจน เพื่อเตรียมคำให้การต่อไป ข้อที่ควรระวังไม่ควรซักถามรวดเร็วโดยตลอด เพราะอาจทำให้ลูกความสับสนหลงลืมได้ เมื่อได้ทำการสอบปากคำจำเลยโดยละเอียดแล้ว ควรบันทึกข้อความต่างๆไว้พร้อมกับให้จำเลยและพยานลงนามเป็นหลักฐานด้วย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์กันลืมประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเพื่อป้องกันการบิดเบือนของลูกความว่าไม่ได้ให้ปากคำเช่นนั้น ลูกความบางคนเมื่อแพ้คดีจะพาลโกรธทนายความ กล่าวหาว่าทนายผู้คดีไม่ตรงตามปากคำที่ตนให้ไว้ พาลไปถึงไม่ยอมจ่ายค่าจ้างทนายที่ค้าง เป็นต้น ทนายบางคนนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการสอบปากคำ เช่น นำเครื่องบันทึกเสียง (Tape Recorder) บันทึกปากคำแทนการจดบันทึก นับว่าท่นเวลาการจดและสะดวกในการใช้ แต่การจดบันทึกและให้ลูกความพร้อมพยานเซ็นชื่อไว้เป็นหลักฐานยังจำเป็นอยู่ ถ้าทนายได้มีบันทึกปากคำพร้อมลายเซ็นรับรองท้ายบันทึก มีพยานรับรอง จะช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้ดีกว่าการบันทึกเทปเสียงเพียงอย่างเดียว เพราะขาดการลงลายมือชื่อจำเลยหรือผู้ให้ปากคำ ซึ่งต้องเสียเวลาในการพิสูจน์

หลักเหล่านี้บางส่วนนำไปปรับใช้กับคดีแพ่งในฐานะทนายจำเลยได้โดยการเพิ่มเติมรายละเอียดบางประการ ซึ่งเรื่องนี้จะได้ศึกษารายละเอียดภายหลัง

ตอนที่ 4

การเตรียมคดีแพ่ง

ความมุ่งหมาย

การเตรียมคดีเพื่อขึ้นฟ้องต่อศาลในคดีแพ่งมีความมุ่งหมายเช่นเดียวกับการเตรียมคดีเพื่อเป็นโจทก์ในคดีอาญา กล่าวคือ เป็นการค้นหารวบรวมข้อเท็จจริง พร้อมด้วยพยานหลักฐานเพื่อนำไปปรับกับหลักกฎหมายก่อนดำเนินการฟ้องร้องต่อศาล วิธีการที่จะได้ข้อเท็จจริงมาปรับเข้ากับข้อกฎหมายเป็นไปในทำนองเดียวกับคดีอาญา หลักการต่างๆ ในการเตรียมคดีอาญาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในคดีแพ่งได้

การสอบข้อเท็จจริงและหลักฐานเบื้องต้นในคดีแพ่งโดยทั่วไปถือหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ (ก) สอบจากตัวความ (ข) สอบจากพยานบุคคลแวดล้อม และ (ค) สอบจากพยานเอกสารที่เกี่ยวข้อง นอกเหนือจากนี้สอบเพิ่มเติมในหัวข้อต่อไปนี้จะครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการกล่าว คือ (1) ฐานะของคู่ความในคดี (2) คุณสมบัติของลูกความและเขตอำนาจศาล (3) ประเด็นข้อพิพาทและการถูกโต้แย้งสิทธิ (4) ขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติก่อนฟ้อง (5) อายุความฟ้องคดี (6) ทุนทรัพย์ที่จะฟ้อง และ (7) ความประสงค์ที่จะขอศาลบังคับ

1) ฐานะของคู่ความในคดี

1.1) "ฐานะของโจทก์" ในที่นี้ หมายถึงความสามารถในการจะใช้สิทธิทางศาลไม่บกพร่อง ทั้งนี้ เนื่องจากผู้จะใช้สิทธิทางศาลในคดีแพ่งได้นั้นกฎหมายกำหนดว่าต้องมีสภาพเป็นบุคคล (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 55) บุคคลตามกฎหมายมีอยู่ 2 ประเภท คือ บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ดังนั้น ในการเตรียมคดีทนายความจึงต้องสอบข้อเท็จจริงให้ชัดด้วยวัตถุประสงค์จะได้รู้ว่าผู้ที่จะเป็นโจทก์นั้นมีความสามารถเพียงพอจะฟ้องคดีได้หรือไม่ ในกรณีโจทก์เป็น "บุคคลธรรมดา" แต่เป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ซึ่งความสามารถบกพร่อง บุคคลเหล่านี้ต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณีเป็นผู้ดำเนินการแทน ถ้าไม่มีบุคคลเช่นว่านี้ก็เป็นที่ของทนายความควรดำเนินการแนะนำให้ลูกความจัดให้มีขึ้น มิฉะนั้นจะฟ้องร้องไม่ได้ ตัวอย่างคดีเกี่ยวกับผู้เยาว์ เช่น กฎหมายไม่ได้ห้ามฟ้องผู้เยาว์ เป็นแต่ผู้เยาว์จะดำเนินคดีไม่ได้เท่านั้น เว้นแต่จะได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนโดยชอบธรรมเข้าดำเนินคดีแทน (ฎ.1215/2492) ผู้เยาว์เมื่อได้รับความยินยอมจากบิดาแล้วก็ย่อมเป็นโจทก์ฟ้องคดีขอไถ่ถอนการขายฝากจากผู้รับซื้อฝากได้

โดยลำพังตนเอง (ฎ.816 – 817/2494) กรณีผู้เยาว์ถูกละเมิด ผู้เยาว์จะมีอำนาจฟ้องผู้ละเมิดได้ก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 56 โดยให้ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นผู้กระทำการแทนหรือให้คำอนุญาตหรือให้ความยินยอม (ฎ.1608/2509) ตัวอย่างคดีเกี่ยวกับคนเสมือนไร้ความสามารถ เช่น ผู้เสมือนไร้ความสามารถย่อมประกอบกิจการต่างๆได้ เว้นแต่ในบางกรณีต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน กฎหมายมิได้ให้อำนาจผู้พิทักษ์มีอำนาจปกครองผู้เสมือนไร้ความสามารถด้วยไม่ ฉะนั้น ผู้พิทักษ์จะฟ้องความแทนผู้เสมือนไร้ความสามารถโดยลำพังตนเองโดยมิได้รับมอบอำนาจจากผู้เสมือนไร้ความสามารถไม่ได้ (ฎ.666/2495)

สำหรับ “คนไร้ความสามารถ” บุคคลประเภทนี้จะเป็โจทก์ฟ้องคดีหรือถูกฟ้องคดีเป็นจำเลยโดยตนเองไม่ได้ ผู้อนุบาลจะดำเนินคดีแทน เพื่อให้ให้นักศึกษาเห็นแนวปฏิบัติการฟ้องคดี โดยบุคคลประเภทนี้จะจั่วหน้าฟ้อง เช่น

- บิดาฟ้องแทนบุตรผู้เยาว์

“เด็กชายเก่ง แก้วกล้า โดยนายก้าน แก้วกล้า บิดาผู้แทนโดยชอบธรรม” โจทก์ หรือ “นายก้าน แก้วกล้า บิดาในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็กชายเก่ง แก้วกล้า” โจทก์

- ผู้อนุบาลฟ้องแทนคนไร้ความสามารถ

“นายอรุณ เขมมัน โดยนายแจ้ง เขมมัน ผู้อนุบาล” โจทก์ หรือ “นายแจ้ง เขมมัน ในฐานะผู้อนุบาลนายอรุณ เขมมัน” โจทก์ หรือจำเลยแล้วแต่กรณี

“กรณีโจทก์เป็นนิติบุคคล” เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล หรือบริษัทจำกัด การเตรียมคดีต้องตรวจสอบหนังสือรับรองการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลจากนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท เพื่อคู่อำนาจของกรรมการของบริษัท อำนาจของผู้จัดการว่ามีอำนาจฟ้องแทนบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลนั้นหรือไม่เพียงใด หรือถูกจำกัดอำนาจอย่างไรบ้าง เช่น กรรมการ 2 คนลงลายมือชื่อและต้องประทับตราบริษัทด้วยจึงจะผูกพันบริษัท เป็นต้น หากนิติบุคคลนั้นเป็นรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ ต้องตรวจสอบว่าใครเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีที่มอบหมาย และมีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างไร

1.2) “ฐานะจำเลย” ฝ่ายจำเลยอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเช่น โจทก์คู่กัน ดังนั้น ทนายความจะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ชัดเจนเพื่อป้องกันฟ้องผิดตัว ปกติการฟ้องคดีแพ่งส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของหนี้ เช่น บังคับให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือให้ส่งมอบทรัพย์สิน ฯลฯ การฟ้องต้องฟ้องผู้ได้แย้งสิทธิ หากฟ้องผิดตัวก็จะเสียผลถูกศาลพิพากษายกฟ้องได้ ดังนี้ เป็นต้น

ในกรณี“จำเลยเป็นบุคคลธรรมดา”แม้ตัวโจทก์ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและมีความสามารถ-

ที่จะใช้สิทธิทางศาลได้บริบูรณ์ตามที่กล่าวมาแล้วก็ใช้ว่ามีฐานะเป็นโจทก์ คือ ความสามารถ
บริบูรณ์แล้วจะเดินหน้าโดยไม่ระวังหลังหาได้ไม่ ทนายผู้เตรียมคดีจำเป็นจะต้องคำนึงถึงฐานะ
ของผู้ตกเป็นจำเลยว่าฟ้องเขาได้หรือไม่ด้วย เพราะบางกรณีแม้ตัวความมีความสามารถบริบูรณ์
แต่อาจมีข้อจำกัด เช่น ข้อจำกัดทางกฎหมาย อาชีพ หรือข้อตกลงต่างๆ ฯลฯ ทำให้ฟ้องร้องไม่ได้
ตัวอย่างข้อจำกัดทางกฎหมาย เช่น ลูกไม่มีสิทธิฟ้องพ่อแม่ผู้เป็นบุพการีของตน เพราะเป็นคดี
อุทลุม (ป.พ.พ. มาตรา 1562) ข้อจำกัดโดยอาชีพบางอย่าง เช่น ทูตต่างประเทศอาจได้รับเอกสิทธิ
ความหลักถ้อยที่ถ้อยอาศัยหรือสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไม่ยอมมาเป็นจำเลยในศาลไทย
หรือข้อจำกัดเพราะมีสัญญาหรือข้อตกลงไว้ต่อกัน เช่น มีข้อสัญญาว่าหากมีกรณีพิพาทสัญญาที่ทำ
ไว้ต่อกันให้ตั้งอนุญาโตตุลาการขึ้นวินิจฉัยก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล ดังนี้ คู่กรณีต้องดำเนินการไป
ตามลำดับของข้อตกลง ฝ่ายใดจะคว่นำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลโดยไม่ตั้งอนุญาโตตุลาการขึ้น
วินิจฉัยตามข้อตกลงก่อนยอมทำไม่ได้ (ฎ.7926/2542) ดังนี้ เป็นต้น

ในกรณี“จำเลยเป็นนิติบุคคล”ต้องตรวจสอบให้ได้ความว่าควรจะฟ้องใครให้รับผิดชอบ
มิใช่ว่าเห็นเป็นบริษัทจำกัดก็ต้องฟ้องกรรมการผู้จัดการให้รับผิดชอบ หากเป็นเช่นนั้นเสมอไปไม่
ควรดูว่าบริษัทยังคงดำเนินกิจการอยู่หรือจดทะเบียนเลิกกิจการแล้ว หากยังดำเนินการอยู่ก็ควร
ฟ้องกรรมการผู้จัดการบริษัทให้รับผิดชอบในฐานะผู้แทนของนิติบุคคล แต่ถ้าบริษัทเลิกกิจการ
แล้วอยู่ระหว่างชำระบัญชี ต้องฟ้องผู้ชำระบัญชี ดังนี้ เป็นต้น

คดีเกี่ยวกับนิติบุคคลนั้น ฟังสังเกต กิจการบางอย่างแม้ใหญ่โต มีรัฐบาลถือหุ้นเกี่ยวข้อง
ด้วย มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่จำนวนมาก อาจมิใช่นิติบุคคลก็ได้ ต้องพิจารณาให้ดี อย่าคิดว่าชื่อ
เป็นกรม-กอง จะเป็นนิติบุคคลเสมอไป อาจมิใช่ก็ได้ เช่น กรมคลังพลทหาร กรมข่าวทหาร กรม
ยุทธการทหาร กรมส่งกำลังบำรุงทหาร กรมพลังงานทหาร กรมพระธรรมนูญ กรมการเงินทหาร
 ฯลฯ มิใช่นิติบุคคลๆ คือ กองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ ซึ่ง
กรมเหล่านี้สังกัดอยู่ ดังนั้น ถ้ารถยนต์ทหารของกรมใดกรมหนึ่งก่อเหตุละเมิดและจะต้องรับผิด
ชดใช้ค่าเสียหาย หากโจทก์ประสงค์จะให้ผู้บังคับบัญชาร่วมรับผิดชอบก็ต้องฟ้องกองทัพซึ่งเป็น
ผู้บังคับบัญชากรมที่สังกัด เป็นต้น

2) คุณสมบัติของลูกความและเขตอำนาจศาล

การฟ้องคดีแพ่งต้องยื่นฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดี
เกิดในเขตศาลไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 4 (1)
ถ้าเป็นคำร้องขอ ต้องยื่นต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล หรือยื่นต่อศาลที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาอยู่

ในเขตศาล (มาตรา 4 (2)) ถ้าเป็นคำฟ้องเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิประโยชน์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ต้องยื่นต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ทั้งนี้ ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล (มาตรา 4 ทวิ) ถ้าเป็นคำฟ้องที่ไม่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งจำเลยมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรและมูลคดีมิได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร ถ้าโจทก์เป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรให้เสนอต่อศาลแพ่งหรือต่อศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล คำฟ้องดังกล่าว ถ้าจำเลยมีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักรไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวร โจทก์จะเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตศาลก็ได้ (มาตรา 4 ตริ)

จากหลักกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น ในการเตรียมคดีจำเป็นต้องทราบถึงเชื้อชาติ สัญชาติ อาชีพ ภูมิลำเนา อายุของกลุ่มความให้ชัดเจนเพราะเกี่ยวข้องกับอำนาจฟ้อง เขตอำนาจศาล หากโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง หรือมีอำนาจฟ้องแต่ยื่นคำฟ้องผิดศาล ศาลจะไม่รับฟ้อง หากรับฟ้องไว้ความมาปรากฏภายหลังว่าผิดศาลๆอาจยกฟ้องได้ ตัวอย่าง เช่น โจทก์ฟ้องว่าเดิมจำเลยเป็นสามีโดยชอบด้วยกฎหมายของโจทก์ มีบุตรด้วยกันเป็นผู้เยาว์ 2 คน ต่อมาโจทก์จำเลยตกลงหย่าขาดจากการเป็นสามีภริยาโดยให้บุตรทั้งสองอยู่ในอำนาจปกครองของจำเลย โดยจำเลยเป็นผู้ออกค่าเลี้ยงดูและค่าการศึกษาทั้งสิ้น หลังจากหย่ากันแล้ว จำเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญาปล่อยปลละเลยไม่เลี้ยงดูบุตรทั้งสอง ปัจจุบันบุตรทั้งสองอยู่กับโจทก์ที่บ้านพักอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี โจทก์จึงฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนอำนาจปกครองของจำเลยฯลฯ จำเลยให้การว่าได้หย่ากันที่สำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพฯ มูลคดีจึงเกิดที่กรุงเทพฯ ทั้งจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดปทุมธานี โจทก์เสนอคำฟ้องต่อศาลจังหวัดสระบุรีไม่ได้ ขอให้ยกฟ้อง ศาลฎีกาได้วินิจฉัยเกี่ยวกับประเด็นเขตอำนาจศาลว่าจำเลยได้อำนาจปกครองผู้เยาว์โดยความยินยอมในกรณีหย่าตาม ป.พ.พ.มาตรา 1566(6) เป็นการได้มาโดยสัญญา สถานที่ๆได้มีการจดทะเบียนหย่าและทำบันทึกข้อตกลงในเรื่องการใช้อำนาจปกครองผู้เยาว์ของจำเลยจึงเป็นสถานที่มูลคดีเกิดขึ้น เมื่อโจทก์และจำเลยจดทะเบียนหย่าและทำบันทึกตกลงที่สำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพฯ มูลคดีมิได้เกิดที่บ้านของโจทก์ที่จังหวัดสระบุรี ศาลจังหวัดสระบุรีจึงไม่ใช่ศาลที่มูลคดีเกิด โจทก์นำคดีมาฟ้องต่อศาลจังหวัดสระบุรีไม่ได้ ...ฯลฯ (ฎ.6155/2540)

คำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้เป็นตัวอย่างชี้ให้เห็นความสำคัญของการเตรียมคดีในด้านการสอบข้อเท็จจริงจากตัวความในการฟ้องจำเลยในเรื่องเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล ทนายต้องระมัดระวัง

สอบข้อเท็จจริงอย่างละเอียด ไม่หละหลวมจะช่วยให้ฟ้องถูกศาล ไม่เปลืองเวลา ตลอดจนเสียค่า
ฤชาธรรมเนียมแล้วสมประโยชน์

3) ประเด็นข้อพิพาทและการถูกโต้แย้งสิทธิ

ปัญหานี้ต้องสอบข้อเท็จจริงให้รู้เรื่องว่าถูกความถูกโต้แย้งสิทธิมีความเดือดร้อนและ
ได้รับความเสียหายประการใด ประเด็นของเรื่องเป็นประการใด ต้องตั้งประเด็นให้ตรงตามข้อที่
ถูกโต้แย้งสิทธิที่มีข้อกฎหมายสนับสนุนและเท่าที่ปรากฏในข้อเท็จจริง

ส่วนการถูกโต้แย้งสิทธิอันจะก่อให้เกิดอำนาจฟ้อง ทนายความต้องสอบข้อเท็จจริงแล้ว
พิจารณาให้ถ่องแท้ว่าถูกความถูกโต้แย้งสิทธิจริงหรือไม่ ส่วนอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นการถูกโต้
แย้งสิทธิตามกฎหมายหรือไม่ก็อาศัยหลักกฎหมาย ป.วิ.แพ่ง มาตรา 55 มาใช้พิจารณาตลอดจน
แนววินิจฉัยของศาลฎีกาเป็นตัวอย่างประกอบ เช่น ถูกความเป็นผู้ให้กู้ หรือเป็นเจ้าของบ้านเช่า
ให้ลูกหนี้กู้เงินหรือเช่าบ้านครบกำหนดชำระหนี้แล้วลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เงินกู้หรือค่าเช่า ดังนี้ ได้
ชื่อว่าเจ้าหนี้ถูกโต้แย้งสิทธิแล้ว ดังนี้ เป็นต้น

4) ขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติก่อนฟ้อง

การฟ้องคดีในทางแพ่งนั้นนอกจากจะต้องพิจารณาถึงความสามารถของคู่ความแล้ว ยังมี
ข้อสำคัญที่ผู้เตรียมคดีจะต้องพิจารณา กล่าวคือ แม้เห็นว่าถูกความถูกโต้แย้งสิทธิก่อให้เกิด
อำนาจฟ้องคดีแล้วก็ตามต้องพิจารณาต่อไปว่ามีกฎหมายกำหนดให้ผู้ถูกโต้แย้งสิทธิกระทำการ
อย่างใดอย่างหนึ่งก่อนจะนำคดีเสนอต่อศาลหรือไม่ ในกรณีที่มีกฎหมายกำหนดให้ปฏิบัติอย่าง
ใดก่อนฟ้องจึงต้องปฏิบัติให้ครบถ้วนเสียก่อนจึงจะมีสิทธิเสนอคดีต่อศาลได้ เช่น ฟ้องบังคับ
จำนอง กฎหมายกำหนดให้ผู้รับจำนองต้องมิจดหมายบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ก่อนจะให้ชำระหนี้
ภายในเวลาอันสมควรซึ่งกำหนดไว้ในคำบอกกล่าวนั้น ถ้าลูกหนี้ละเลยไม่ปฏิบัติตามคำบอก
กล่าวนั้น ผู้รับจำนองจึงจะฟ้องได้ (ป.พ.พ. มาตรา 728, 735) ดังนั้น ผู้รับจำนองต้องปฏิบัติตาม
ขั้นตอนของกฎหมายเสียก่อน หากลัดขั้นตอนฟ้องคดีโดยไม่บอกกล่าว ศาลย่อมไม่พิพากษาให้
ตามคำขอ ทำให้เสียหายแก่ลูกความได้ (ฎ.5553/2542) เป็นต้น

ตัวอย่างการไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายก่อนยื่นฟ้อง เช่น การฟ้องขอให้ผู้รับ
โอนๆที่นาหรือที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมประเภทอื่นซึ่งมีพระราชกฤษฎีกาควบคุมให้แก่
ผู้เช่า โดยอ้างว่าผู้ให้เช่าขายไปโดยมิได้แจ้งให้ผู้เช่าทราบนั้น ผู้เช่าจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนของ
กฎหมายเสียก่อน กล่าวคือ ต้องมีการร้องขอต่อ ทชก. ตำบล (คณะกรรมการเช่าที่ดินเพื่อเกษตร
กรรมประจำตำบล) เพื่อวินิจฉัยก่อน หากไม่พอใจคำวินิจฉัยของ ทชก. ตำบล ก็ต้องอุทธรณ์ต่อ

ไปยัง คชก.จังหวัด เมื่อ คชก.จังหวัดวินิจฉัยแล้วยังไม่เป็นที่พอใจจึงจะมีสิทธิฟ้องคดีได้ เมื่อ โจทก์บรรยายฟ้องแต่เพียงว่าโจทก์ขอซื้อจากจำเลยๆไม่ยอมขาย โจทก์ก็ฟ้องทันทีโดยมิได้ ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายบังคับไว้เช่นนี้ต้องยกฟ้อง (ฎ.2879/2528) พ.ร.บ.ประกันสังคม พ.ศ. 2533 มาตรา 56, 85 และมาตรา 87 บัญญัติให้ผู้ประกันตนหรือบุคคลอื่นใดที่เห็นว่าตนมี สิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนประสงฆ์จะขอรับประโยชน์ดังกล่าว ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้เสียก่อนจึงจะมีสิทธินำคดีไปสู่ศาลแรงงาน ขั้นตอนดังกล่าวคือผู้ ประกันตนเองหรือบุคคลนั้นต้องยื่นคำขอรับประโยชน์ทดแทนต่อสำนักงานที่เลขาธิการกำหนด ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่มิสิทธิขอรับประโยชน์ทดแทน กฎหมายบังคับให้เลขาธิการหรือผู้ซึ่ง เลขาธิการมอบหมายพิจารณาสั่งการโดยเร็ว เมื่อทำคำสั่งแล้วผู้ยื่นคำขอไม่พอใจคำสั่งดังกล่าว ย่อมมีสิทธิอุทธรณ์เป็นหนังสือต่อคณะกรรมการอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง เมื่อคณะกรรมการอุทธรณ์ทำคำวินิจฉัยแล้ว หากผู้อุทธรณ์ไม่พอใจจึงจะมีสิทธินำคดีไปสู่ศาล แรงงานภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย มิฉะนั้นให้คำวินิจฉัยดังกล่าวเป็นที่สุด (ฎ.4359/2540)

อนึ่ง ในบางกรณีคู่ความอาจจะมีข้อตกลงโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ เช่น ตกลงว่าหากมี ข้อพิพาทเกิดขึ้นจะต้องตั้งอนุญาโตตุลาการชี้ขาดก่อนก็ต้องเป็นไปตามข้อตกลงนั้น ฝ่ายใดจะ คำนวณคดีไปฟ้องศาลย่อมไม่ได้ (ฎ.7926/2543) ดังนี้ เป็นต้น

5) อายุความฟ้องคดี

การฟ้องคดีแพ่งต้องดำเนินการภายในอายุความทำนองเดียวกับคดีอาญาด้วยกัน หากคดี ขาดอายุความแล้วนำคดีมาฟ้องย่อมไม่เป็นผล ดังนั้น ในการเตรียมคดีทนายความต้องตรวจสอบ กฎหมายเกี่ยวกับอายุความในเรื่องที่จะฟ้องให้ชัดเจนด้วย เช่น ฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ความเสียหายฐานละเมิด อายุความฟ้องร้องภายใน 1 ปี นับตั้งแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการ ละเมิดและรู้ตัวผู้จะฟ้องต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น (ป.พ.พ.มาตรา 448) ฟ้องเรียกค่าโทรศัพท์ ติดต่อกต่างประเทศและค่าบริการในการพูดโทรศัพท์อายุความ 2 ปี (ฎ.157/2535) ดังนี้ เป็นต้น

เรื่องอายุความนี้ทนายความตรวจสอบได้จากบทบัญญัติเฉพาะเรื่องนั้นๆ หรือตรวจสอบ จาก ป.พ.พ. หมวด 2 ตั้งแต่ มาตรา 193/30 ถึง มาตรา 193/35 ในกรณีกฎหมายไม่ได้บัญญัติ เรื่องอายุความไว้โดยเฉพาะ สามารถใช้อายุความทั่วไปยาวถึง 10 ปี นับแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิ เรียกร้องได้เป็นต้นไป (ป.พ.พ.มาตรา 193/30 และมาตรา 193/12) ตัวอย่าง เช่น ผู้ให้เช่าซื้อ บอกเลิกสัญญาและเรียกให้ผู้เช่าซื้อส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ให้ชดใช้ค่าเสียหายที่ขาดประโยชน์

จากการใช้รถยนต์ที่เช่าซื้อและค่าติดตามหารยนต์ที่เช่าซื้อ ไม่มีกฎหมายกำหนดอายุความไว้ โดยตรงจึงมีอายุความ 10 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/30 (ฎ.4518/2540) ดังนี้ เป็นต้น

6) ทุนทรัพย์ที่จะฟ้อง

ทุนทรัพย์ที่จะเรียกร้อยจากจำเลยนับว่าเป็นเรื่องสำคัญจะต้องสอบข้อเท็จจริงให้ชัดเจน เพื่อจะปรับให้เข้าข้อกฎหมายได้ถูกต้อง เนื่องจากการดำเนินคดีในศาล ฝ่ายโจทก์จะต้องเสียค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีอัตราร้อยละ 2.50 บาทของจำนวนทุนทรัพย์ที่เรียกร้อยแต่ไม่เกิน 200,000 บาท บางคดีทนายเข้าใจว่าเป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ซึ่งเสียค่าธรรมเนียม 200 บาท ได้เบิกค่าธรรมเนียมนศาลจากลูกความไว้ 200 บาท แต่ปรากฏว่าเป็นคดีมีทุนทรัพย์ต้องเสียค่าธรรมเนียมตามจำนวนทุนทรัพย์ในอัตราร้อยละ 2.50 บาท ดังนี้ เมื่อทนายความขอเบิกเงินเพิ่มจากลูกความ อาจทำให้ลูกความระแวงในความซื่อสัตย์และไม่เชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของทนาย เพราะเห็นว่าแม้แต่ประเภทของคดีในเบื้องต้นก็ยังวินิจฉัยผิดพลาดเสียแล้ว เป็นต้น นอกจากนี้การคำนวณทุนทรัพย์ผิดพลาดถ้าหากว่าคดีนั้นมีทุนทรัพย์มาก ลูกความอาจเตรียมเงินค่าธรรมเนียมศาลไม่ทันยอมก่อให้เกิดความเสียหายได้ ดังนี้ เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวข้างต้น การคำนวณทุนทรัพย์ผิดพลาดอาจถูกศาลดำเนินหรือทำให้ศาลเข้าใจไปในทางลบในแง่ทนายไม่สุจริตหลบเลี่ยงค่าธรรมเนียมศาล เช่น คดีมีทุนทรัพย์หลายแสนบาท แต่ลูกความบอกราคาเพียง 100,000 บาท ทนายความไม่พิจารณาให้ถ้วนแท้หลงเชื่อตั้งราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทไปเพียง 100,000 บาท ค่าธรรมเนียมศาลประมาณ 2,500 บาท หากคู่กรณีอีกฝ่ายคัดค้านศาลมีอำนาจสั่งสอบราคากลายเป็น 4 แสนบาท ค่าธรรมเนียมที่ต้องเสีย 10,000 บาท ดังนี้ อาจทำให้ศาลเข้าใจไปเช่นว่านี้ได้เหมือนกัน

7) ความประสงค์ที่จะขอศาลบังคับ

ความประสงค์ที่จะขอศาลบังคับให้หนี้เป็นจุดประสงค์ใหญ่ของการที่นำคดีมาฟ้อง ส่วนนี้มีความสำคัญมาก เป็นการสรุปผลสุดท้ายว่าที่โจทก์ฟ้องคดีนี้มีความประสงค์หรือต้องการให้ศาลช่วยประการใด ความประสงค์ที่จะขอให้ศาลบังคับนั้นในทางปฏิบัติเรียกว่า“คำขอท้ายฟ้อง” เป็นแบบพิมพ์ของศาลในคดีแพ่งใช้แบบพิมพ์ที่ใช้กับคดีแพ่ง แยกต่างหากจากคดีอาญา

ในการสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหัวข้อนี้ ต้องสอบให้ชัดเจนว่าลูกความต้องการจะเรียกร้อยอะไร เช่น ฟ้องเรียกเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยค้างชำระ นอกจากสอบสวนเรื่องต้นเงินแล้ว เรื่องดอกเบี้ยต้องให้ได้ความว่าค้างชำระกันแค่ไหน เพียงใด อัตราอย่างไร เพื่อจะได้เรียกร้อยให้ตรงความเป็นจริง หรือการฟ้องบังคับจำนองสอบให้ถึงว่าลูกหนี้ค้างชำระดอกเบี้ยเกิน 5 ปีหรือไม่ ทั้งนี้

เพื่อเป็นหลักในการตั้งคำขอท้ายฟ้องในการที่จะให้ทรัพย์สินที่จำนองหลุดเป็นสิทธิของลูกความ เป็นต้น ตัวอย่างคำขอท้ายฟ้อง ศึกษาได้จากตัวอย่างการเรียบเรียงคำคู่ความซึ่งจะได้ศึกษาต่อไป

อนึ่ง ความประสงค์ที่ลูกความต้องการให้ศาลบังคับให้ ต้องขอมาในคำขอท้ายฟ้องเสมอ หากไม่ขอศาลย่อมไม่รู้ว่าโจทก์ต้องการให้ศาลทำอะไร สิ่งที่ไม่ขอศาลก็ไม่ให้ เพราะกฎหมายห้ามมิให้พิพากษาเกินคำขอ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 142)

เมื่อได้ข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้ว ทนายจึงนำไปปรับหลักกฎหมายตั้งรูปคดีเพื่อเรียบเรียงคำฟ้องต่อไปและในการนี้ทนายควรสอบถามลูกความผู้เป็นโจทก์สามารถที่จะไปศาลด้วยตนเองได้หรือไม่ หากลูกความไม่สะดวกหรือไม่อยากไปศาลจะด้วยเหตุใดก็ตาม กรณีเช่นนี้ทนายความควรให้ลูกความมอบอำนาจให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งไม่บกพร่องในความสามารถตามกฎหมายเป็นผู้รับมอบอำนาจฟ้องคดีแทน

การมอบอำนาจให้ฟ้องคดีแทนนั้นต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความชัดเจนว่ามอบอำนาจให้ฟ้องความและดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนตลอดจนการแต่งตั้งทนายความและมีสิทธิรับเงินแทนจากศาลได้ ใบมอบอำนาจต้องติดอากรแสตมป์ให้ครบถ้วนตามประมวลรัษฎากรซึ่งใช้อยู่ในขณะมอบอำนาจ เช่น ขณะผู้เขียนจัดทำหนังสือเล่มนี้ประมวลรัษฎากรกำหนดสาระสำคัญว่า ถ้าให้ดำเนินการอย่างเดียวปิดอากรแสตมป์จำนวน 10 บาท ถ้าหลายอย่างปิดเป็นจำนวนเงิน 30 บาท ก็ต้องปิดอากรแสตมป์ในอัตราดังกล่าวแล้วขีดฆ่าให้ถูกต้อง

ในกรณีหนังสือมอบอำนาจทำนอกประเทศไทยจะสมบูรณ์ต่อเมื่อโนตารีพับลิก (Notary Public) ของประเทศนั้นๆ รับรอง หรือสถานทูตไทยหรือกงสุลไทยในต่างประเทศเป็นผู้รับรอง หากหนังสือมอบอำนาจนั้นทำเป็นภาษาต่างประเทศ ต้องมีคำแปลภาษาไทยแนบไปด้วย

ดูตัวอย่างหนังสือมอบอำนาจหน้าถัดไป

ตัวอย่าง
หนังสือมอบอำนาจ
(แบบที่ 1)

ปิดอากรแสตมป์
ทำที่.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
โดย.....ผู้มอบอำนาจ อายุ.....ปี อยู่บ้านเลขที่.....
ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....
ขอมอบอำนาจทั่วไปให้แก่.....ผู้รับมอบอำนาจ อายุ.....ปี อยู่บ้านเลขที่.....
ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....
เพื่อกระทำการแทนข้าพเจ้าจนเสร็จการในกิจการดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ฟ้องคดีแพ่ง คดีล้มละลาย ต่อศาลทั้งปวงโดยให้มีอำนาจแต่งตั้งทนายความดำเนินคดีจนถึงที่สุดตลอดจนบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลและต่อสู้คดีในคดีแพ่งและคดีล้มละลายทั้งปวงที่ผู้มอบอำนาจถูกฟ้องในศาลแทนได้ด้วย

ข้อ 2 ฟ้องคดีอาญาต่อศาล ร้องทุกข์ มอบคดีให้พนักงานสอบสวน หรือเจ้าพนักงานตามกฎหมายในคดีที่ผู้มอบอำนาจเป็นผู้เสียหาย

ข้อ 3 รับเงิน รับชำระหนี้หรือรับเอกสารต่าง ๆ ออกใบรับเงิน และหลักฐานต่างๆ แทนผู้มอบอำนาจได้

เพื่อเป็นหลักฐานในการมอบอำนาจนี้ ผู้มอบอำนาจได้ลงชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยานท้ายนี้

ลงชื่อ.....ผู้มอบอำนาจ
(.....)
ลงชื่อ.....ผู้รับมอบอำนาจ
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

ตัวอย่าง
หนังสือมอบอำนาจ
(แบบที่ 2)

ปีคอากรแสดคมปี

ทำที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

โดยหนังสือฉบับนี้ข้าพเจ้า.....อายุ.....ปี อยู่บ้าน
เลขที่.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....
จังหวัด.....ขอมอบอำนาจให้.....อายุ.....ปี
อยู่บ้านเลขที่.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....
จังหวัด.....เป็นตัวแทนผู้รับมอบอำนาจของข้าพเจ้ากระทำการดังต่อไปนี้

ให้มีอำนาจฟ้อง.....เรียกหนี้ค่าซื้อเชื้อสิ้นค้าและดอกเบี้ย
ตามใบส่งของและซื้อเชื้อสิ้นค้าลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ต่อศาลแพ่งได้
โดยให้มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลได้ทุกประการ รวมทั้งให้มีอำนาจดำเนินการ
ไปในทางจำหน่ายสิทธิของข้าพเจ้าได้ด้วย เป็นต้นว่ายอมรับตามที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเรียกร้อง
ถอนฟ้อง ประนีประนอมยอมความ สละสิทธิ ใช้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกา หรือในการขอ
พิจารณาคดีใหม่ และให้มีสิทธิดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นบังคับคดี มีสิทธิรับเงินคืนจากศาล
หรือจากเจ้าพนักงานของศาลและรวมทั้งให้มีอำนาจดำเนินการอื่นใดที่จำเป็นเกี่ยวกับกรณี
ดังกล่าว และให้มีอำนาจแต่งตั้งทนายความตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น

เพื่อเป็นหลักฐานจึงได้ลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยาน

ลงชื่อ.....ผู้มอบอำนาจ

(.....)

ลงชื่อ.....ผู้รับมอบอำนาจ

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

สำหรับการเตรียมคดีแพ่งในฐานะจำเลยจะได้นำไปอธิบายรวมในหัวข้อการเรียบเรียงคำให้การจำเลยในคดีแพ่งต่อไป
